

Písomný výstup pedagogického klubu

1. Prioritná os	Vzdelávanie
2. Špecifický cieľ	1.1.1 Zvýšiť inkluzívnosť a rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšiť výsledky a kompetencie detí a žiakov
3. Prijímateľ	Obchodná akadémia, Komenského 3425/18, 075 42 Trebišov
4. Názov projektu	Zvýšenie kvality vzdelávania v Obchodnej akadémii v Trebišove
5. Kód projektu ITMS2014+	312011AGT6
6. Názov pedagogického klubu	Klub čitateľskej gramotnosti
7. Meno koordinátora pedagogického klubu	PhDr. Ľubomíra Zuščinová
8. Školský polrok	2. polrok školského roku 2021- 2022
9. Odkaz na webové sídlo zverejnenia písomného výstupu	http://www.oatv.edu.sk

10.

Úvod:

Stručná anotácia

Písomný výstup je sumarizáciou teoretických východísk, praktických činností členov Klubu čitateľskej gramotnosti, analýzou a generalizáciou ich skúseností z aplikovania inovatívnych, aktivizujúcich, zážitkových metód a foriem rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov vo vyučovacom procese i mimoškolskej činnosti, s odporúčaniami na ich efektívnu implementáciu do výchovnovzdelávacieho procesu so zacielením na parciálnu problematiku rýchleho čítania, publicistických textov, mediálnej výchovy, tvorbu novín, vydávania školského časopisu, vplyvu nárečia na kultúru prejavu, záujmu žiakov o čítanie, čítanie s porozumením pri riešení matematických úloh a testových úloh z vyučovacieho a cudzích jazykov v externej časti maturitných skúšok.

Kľúčové slová

rýchle čítanie, skimming, scanning, investigatívny text, bulvárny text, mediálna gramotnosť, jazyková kultúra, dialekt, interdialekt, novinárska etika, neetický žurnalizmus, hoax, novinárske prejavy, nenovinárske prejavy, grafika, dizajn, zvyšovanie záujmu o čítanie, slovné úlohy, chybovosť, formulácia zadání, štandardy čítania s porozumením, eliminácia stresu

Zámer a priblíženie témy písomného výstupu

Zámerom písomného výstupu je akcentovať potrebu získavania adekvátnych kompetencií, ktoré umožňujú učiteľom zatriktívniť prácu žiakov s textom s cieľom zvýšiť úroveň ich čitateľskej gramotnosti ako súčasť kritického myslenia.

Jadro:

Popis témy/problém

I. Rýchle čítanie

Mozog človeka spracuje asi 500 slov za minútu, keď sú zobrazené oddelene, súvislé texty čítajú netrénovaní čitatelia rýchlosťou len 200 – 250 slov za minútu. V čase informačnej explózie je nutné vedieť sa rýchlo orientovať v texte. Ako pomôcka môžu slúžiť skimming a scanning.

Cieľom *skimmingu* je zistenie hlavnej myšlienky alebo podstaty textu. Dôležité je všimnúť si obrázky, nadpisy, podnadpisy, zvýraznené slová. Je to rýchle čítanie bez zameriavania sa na detaily. Malo by slúžiť na rozhodnutie, či sa textu budeme venovať hlbšie alebo nie.

Cieľom *scanningu* je zistenie konkrétnej informácie alebo hľadanie konkrétnych údajov. Čitateľ pri scanningu číta pomerne rýchlo. Skenovanie textu je zručnosť, ktorú môžeme využiť pri hľadaní konkrétnych údajov, napríklad telefónnych čísel, odchodov vlakov a podobne. Scanning pomáha zvyšovať efektívnosť pri štúdiu alebo pri výskume. V dobe internetu sa stal každodennou praxou v pracovnom alebo v osobnom živote každého z nás.

Scanning je využiteľný aj v školskej praxi, kde sa žiaci pracujú s množstvom rôznych textov (odborné texty, umelecké texty, štatistiky, tabuľky a podobne). Praktický nácvik využitia tejto metódy vo vyučovaní je založený na nasledovnom postupe:

1. Učiteľ stanoví cieľ vyhľadávania. Žiaci by mali vopred vedieť, prečo majú určitú informáciu hľadať a na čo ju využijú.
2. Presne sa definuje oblasť špecializácie, v ktorej by sa informácie dali využiť. Na tabuľku sa napíše zoznam kľúčových slov.
3. Identifikujú sa možné zdroje, v ktorých by sa mohla informácia nachádzať.
4. Žiaci môžu využívať rôzne zdroje informácií. Je však potrebné starostlivo vyhodnocovať dôveryhodnosť zdrojov a získané informácie overovať.
5. Žiak musí pochopiť štruktúru textu, vďaka čomu môže potrebné informácie nájsť rýchlejšie, napríklad dôkazy, tvrdenia alebo riešenia sa nachádzajú väčšinou v závere. Pozornosť je potrebné venovať aj názvom kapitol, obsahu, prílohám a podobne. Pri scanningu si žiaci väčšinou všimajú aj výrazné znaky, ako sú napríklad čísla, veľké písmená, podčiarknutý text a podobne.

Scanning precvičuje pozorovacie schopnosti: efektívnosť, schopnosť periférneho videnia a pozornosť. Odporúča sa robiť so žiakmi najprv jednoduché cvičenia, ktoré spočívajú v hľadaní nezvyklých znakov, čísel, diakritických znamienok, až potom by mali hľadať kľúčové slová alebo detaily v texte alebo na obrázkoch.

Metóda scanningu je využiteľná aj pri práci vo dvojiciach, v malých skupinách alebo pri samoštúdiu.

Teória rýchleho čítania spočíva v potrebe zachytiť čo najviac textu na jednu fixáciu (resp. zvýšiť zrakové rozpätie na jednu fixáciu). Hlavnú úlohu zohrávajú dva činitele:

1. **Zrakové rozpätie** – schopnosť oka prečítať text na jednu fixáciu. Je to naučená schopnosť, ktorú možno tréningom podstatne zlepšiť.
2. **Počet fixácií** – tzn. počet zastavení oka v riadku.

Pri čítaní boli zistené rôzne **zlozvyky**, ktoré aj nevedomky používame. Jedným z nich je subvokalizácia. Ide o to, že častokrát napísané slovo (napr. „auto“) vyslovíme v aspoň v duchu. Mozog si to slovo vtedy „vypočuje“ a až potom spája s predstavou. Podľa zistení, takýto čitateľ môže prečítať maximálne 250 slov za minútu, čo je dosť limitujúce, keďže mozog je schopný za minútu prečítať násobne viac slov.

Jedným z ďalších problémov pri čítaní je tzv. regresia - tendencia očí vracat' sa a opäť čítať niektoré slová. Takýmto spôsobom sa veľmi ľahko znižuje rýchlosť čítania. Jednoduché riešenie je prstom ukazovať čítané slová a rýchlosť čítania sa podľa výskumov zvýši o 25 až 100 %.

Pred čítaním textu je nutné zdefinovať si, aké informácie potrebujeme nájsť. Podľa typu dokumentu je potrebné zvoliť vhodnú metodiku čítania:

1. **Informačné čítanie** – používa sa na zoznámenie sa s dokumentom, čítame hlavne nadpisy a zhrnutia kapitol.
2. **Kurzorické čítanie** – veľmi rýchly spôsob prebehnutia textu v knihe. Je vhodné označiť si podstatné veci v knihe, resp. v digitálnom dokumente inou farbou. K týmto častiam textu sa potom neskôr vraciame.
3. **Selektívne čítanie** – tento spôsob využívame len vtedy, keď hľadáme konkrétnu informáciu v texte. Zameriavame sa len na kľúčové slová v texte, ktoré potrebujeme nájsť.
4. **Statarické čítanie** – je obyčajné čítanie, kedy čítame text pomaly a dôkladne. Týmto spôsobom čítame časti, ktoré sme si zaznamenali pri kurzorickom čítaní.
5. **Kombinované čítanie** – je kombináciou predchádzajúcich metód. Túto metódu využívame najčastejšie.

Nácvik rýchleho čítania umožní žiakom rýchlu orientáciu v texte, je však potrebné, aby žiaci vedeli, že nie je vždy vhodné čítať rýchlo, hlavne ak ide o témy, v ktorých sa nevyznáme. Pre zdokonalenie tejto kompetencie využiteľnej v bežnom i profesijnom živote možno žiakom odporučiť kurzy rýchleho čítania napr. na <https://www.legentas.com>.

II. Publicistické texty

Publicistický štýl je historickým fenoménom a podlieha zmenám, ktoré sú dané spoločensko-politickými procesmi v spoločnosti, charakteristické znaky publicistiky však zostali zachované. Spája dve funkcie:

- funkciu spravodajstva, informovania o určitých spoločenských javoch, faktoch,
- funkciu vplyvu, t. j. otvorené hodnotenie načrtnutých problémov s cieľom ovplyvniť myšlienky a pocity čitateľov (poslucháčov), pritiahnúť ich k podpore postoja, ktorý autor zastáva a obhajuje.

Charakteristickým znakom tohto štýlu je informatívny obsah spojený s popularizačnou funkciou, spojenie štandardného (ustálené jazykové formy vyjadrovania) a výrazu (jazykové prostriedky

pôsobiacie na čitateľove emócie).

Informatívnosť novinárskeho štýlu sa dosahuje dokumentárnym a vecným spôsobom prezentácie s použitím špeciálnych pojmov, špeciálnej slovnej zásoby, odborných slov; zovšeobecnením prezentácie, jej analytickosťou; „neutralitou“ prezentácie, ktorú uľahčuje nevýrazná slovná zásoba; používajú sa zložité syntaktické konštrukcie, najmä s podradňovacím spojením.

Expresivita sa prejavuje predovšetkým v hodnotení udalostí a javov. Hodnotenie sa vyjadruje použitím prídavných mien, podstatných mien, prísloviak, použitím vysokej knižnej slovnej zásoby, hovorovou slovnou zásobou, obraznými vyjadreniami (metafory, personifikácie), aktívne sa používajú cudzie slová a prvky slov, najmä predpony.

Syntax žurnalistického štýlu je charakteristická aktívnym používaním citovo a expresívne zafarbených konštrukcií: zvolacie a opytovacie vety, vety s apelom, rečnícke otázky, opakovania. Charakteristickou črtou novinárskeho štýlu je prítomnosť špeciálnej novinovej frazeológie.

Publicistický štýl je reprezentovaný rôznymi žánrami, ktoré majú rôzne úlohy v procese komunikácie a fungujú v rôznych podmienkach.

Pri didaktickej transformácii tejto problematiky je potrebné zacieliť pozornosť žiakov na rozlíšenie investigatívnej a bulvárnej žurnalistiky, ktoré sú v slovenskom kontexte súčasťou printových a online médií.

Investigatívna žurnalistika má konkrétne identifikovateľné znaky:

- exkluzívne zistenia dosiaľ neznámych faktov alebo nového kontextu známych faktov a ich prezentácia cez konkrétne dôkazy,
- odkrývanie utajovaných skutočností a využívanie pátracích metód – analýzy verejne dostupných dokumentov aj údajov získaných cez infožiadosti, používanie záberov vytvorených skrytou kamerou, získavanie tajných audiozáznamov, dokumentov a informácií zvnútra inštitúcií,
- dlhodobý proces skúmania, realizácia veľkého počtu rozhovorov, zistenia sú zverejňované jednorazovo alebo na pokračovanie,
- verifikácia vyjadrení respondentov – nie len prezentovanie opačných stanovísk, ale predovšetkým odhaľovanie pravdy a identifikovanie nepravdy,
- výber tém, ktoré sú dôležité pre celú spoločnosť a analýza zistení z jednotlivých prípadov vo vzťahu k nastaveniu systému,
- zistenia sú citované inými médiami, vzbudia verejnú diskusiu alebo zmenu politického prístupu.

Bulvárnu tlač je potrebné vnímať ako neseriózne, škandalózne a senzáciechtivé periodiká, komerčne zacielené na univerzálne masové publikum, uprednostňujúce zábavu pred politickou informáciou, rezignujúce na dôsledne spravodajské zobrazenie reality a poskytujúce publiku únikové témy.

K jej charakteristickým znakom patrí:

- ponuka obsahu, ktorý je ale skreslený alebo vymyslený,
- odvádzanie pozornosti verejnosti od vážnych tém,
- silný dôraz na vizuálnu stránku, typograficky výrazne členený text v podstate len doplnia obrazové zložky.

Žiaci sa v prevažnej miere stretávajú skôr s bulvárnym textom, ktorý im často slúži aj ako primárny zdroj informácií, v rámci svojich informačných kanálov uprednostňujú jednoduchosť pred

komplexnosťou a obsah pred formou, Je preto potrebné naučiť žiakov rozoznávať investigatívny a bulvárny text, overovať si zdroje informácií, vytvárať si rebríček vierohodnosti médií, na ktorom by investigatívny text stál na vyššej pozícii ako bulvárny. Je nevyhnutné najprv žiakom objasniť, prečo by ich štýl čítanej správy mal zaujímať, rovnako aj to, prečo je dôležité, aby si kontrolovali pravdivosť informácií, je potrebné uvádzať konkrétne príklady, nechať ich samých pracovať s textom tak, aby sa dopracovali ku konkrétnym záverom. Najjednoduchším spôsobom, ako daný výsledok dosiahnuť, je využitie komparatívnej analýzy textov z oboch žánrov. Je náležité zaistiť, aby táto analýza bola pre žiaka rýchla a nezaťažujúca, založená na jednoduchých otázkach, ktoré by si žiak mohol časom zautomatizovať. Východiskom môže byť zostavenie skupiny pomocných otázok a následná ukázková analýza pod vedením vyučujúceho.

Uvádžame príklady otázok, ktoré je možné položiť v rámci určenia, či ide o text investigatívny alebo bulvárny:

- Aká je jeho tematika?
- Je text ako celok expresívny alebo nociónálny?
- Snaží sa o synonymickú zámenu alebo opakovane pracuje s rovnakými lexémami?
- Ako zložitú slovnú zásobu text využíva?
- Je objektívny alebo subjektívny?

Na základe tohto porovnania by mali byť žiakom zrejme zjavné rozdiely:

- v konkrétnych novinách je možné dopredu očakávať, s akým typom textu sa čitateľ stretne,
- bulvárny text je subjektívnejší, investigatívny objektívnejší,
- bulvárna tlač používa jednoduchšiu slovnú zásobu, investigatívny štýl komplexnejšiu,
- pri bulvárnych textoch je v rámci nadpisu typickejšia prítomnosť frazeologizmov, zveličení, zvolaní, investigatívne texty sa snažia o racionálnejší tón.

Žijeme v mediálne saturovanej dobe, preto je nevyhnutné naučiť žiakov orientovať sa v najrozličnejších mediálnych prejavoch, odhaľovať v mediálnych posolstvách manipulatívne prvky, vyrovnávať sa s informačným preťažením a neustále rastúcou komercializáciou mediálneho prostredia.

III. Mediálna výchova

Mediálna výchova žiakov je do značnej miery závislá od tvorivosti a kreativity učiteľov. Médiá ako dôležitý nástroj socializácie človeka výrazne zasahujú do individuálneho, skupinového i spoločenského života žiakov. Keďže u nich prevažuje mediálna skúsenosť nad prežitou, často ju vnímajú ako reálnejšiu. Médium je pre mladého človeka jedným z hlavných zdrojov informácií a zábavy. Okrem pozitívnych funkcií (rozširovanie poznania, vzdelania, možnosti relaxu a pod.) má však aj negatívne vplyvy. Psychický a morálny vývin mladistvých môžu negatívne ovplyvniť mediálne obsahy zamerané proti ľudskosti, morálke, násilné obsahy, obsahy podporujúce nenávisť, intoleranciu, rasizmus, konzumizmus, materializmus, sebeckosť a pod. Komerčné médiá priťahujú pozornosť prostredníctvom mediálnych senzácií, katastrof, tragédií a pod., čo výrazne ovplyvňuje psychické rozpoloženie mládeže. Z tohto pohľadu dôležitú úlohu zohráva potreba mediálnej gramotnosti, teda schopnosti jedinca prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať mediálne výpovede a schopnosť ich následne analyzovať a selektovať.

Pri prehľovaní mediálnej gramotnosti je potrebné opierať sa o tieto východiská:

- médiá nesprostredkujú vonkajšiu realitu, ale prezentujú starostlivo vypracované konštrukcie, mediálna výchova sa usiluje o demontáž týchto konštrukcií tým, že vysvetľuje, akým spôsobom vznikajú,
- médiá sú zdrojom informácií a skúseností, ktoré ľudí determinujú vo vytváraní individuálnej predstavy o svete,
- médiami ovplyvnený obraz reality rovnako ovplyvňuje význam individuálnych faktorov vo vzťahu jednotlivca k okolitému svetu,
- väčšina mediálnej produkcie je, za účelom zisku, komerčného charakteru, z čoho pre mediálnu výchovu vyplýva potreba objasňovania vlastníctva a kontroly médií,
- mediálne obsahy sú istým druhom reklamy, propagovaných hodnôt a spôsobu života,
- médiá zohrávajú významnú úlohu v politickej oblasti a pri formovaní spoločenských zmien,
- každé médium má svoj vlastný jazyk, ktorým špecifický kóduje realitu.

Z východísk mediálnej výchovy vyplývajú ciele mediálnej výchovy, ktorými sú:

- rozvinutie mediálnej kompetencie žiakov,
- porozumenie pravidlám fungovania mediálneho sveta a veku primerané orientovanie sa v ňom,
- osvojenie si stratégie kompetentného zaobchádzania s rôznymi druhmi médií a ich produktmi,
- schopnosť posudzovať mediálne šírené posolstvá, objavovať v nich to hodnotné, pozitívne formujúce ich osobnostný a profesionálny rast,
- schopnosť uvedomiť si negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť a snažiť sa ich zodpovedným prístupom eliminovať,
- vedieť tvoriť mediálne produkty.

Mediálna výchova je prierezovou témou, je začlenená do učebných osnov i na stredných školách, realizuje sa najmä v príbuzných predmetoch, ako je slovenský jazyk, dejepis, etická výchova, kultúra a umenie, zriedkavo sa vyučuje ako samostatný vyučovací predmet.

Žiaci sa môžu stať skutočnými kritickými konzumentmi médií, pokiaľ aj sami budú mať skúsenosti s mediálnou produkciou, napr. s fotografovaním, písaním článkov a scenárov, s vystupovaním pred mikrofónom a kamerou a pod. Je vhodné iniciovať žiakov k tvorbe vlastných novín, časopisov, blogov, webových portálov.

Súčasná mladá generácia v plnom rozsahu využíva možnosti a príležitosti, ktoré jej čoraz viac globalizovaná mediálna kultúra ponúka. Správne porozumenie celému kontextu a sofistikovaným spôsobom, akými média pôsobia na cieľové publikum, je pomerne náročnou úlohou, ktorá nie je v plnej miere uskutočniteľná bez náležitej prípravy. Je preto vysoko opodstatnená potreba rôznych foriem formálneho i neformálneho mediálneho vzdelávania, ktoré vedie k osvojeniu si základných princípov a zároveň k praktickej aplikácii kritického hodnotenia techník, jazyka a konvencií používaných v procese mediálnej komunikácie a v rámci jej pôsobenia na cieľové skupiny publika. Mediálnu výchovu je možné zahrnúť do výchovy a vzdelávania prostredníctvom aplikovania

zážitkových metód, ktoré sú pre žiakov nielen atraktívne, ale z hľadiska získania mediálnych kompetencií aj vysoko efektívne. Mladí ľudia majú záujem o diskusiu a zdieľanie zážitkov, poznatkov a skúseností súvisiacich s mediálnym obsahom. Mediálna výchova v správne zvolenej forme prináša množstvo podnetov na rozvoj širokej škály zručností žiakov.

IV. Ako sa robia noviny

Neoddeliteľnou súčasťou mediálnej výchovy je poznanie základných princípov tvorby novín a Etického kódexu novinára z pohľadu jeho aplikovania v školskej praxi (napr.: vyučovanie problematiky publicistického štýlu, práca s odbornými časopismi, zdroje informácií, tvorba webstránok a pod.) a v súvislosti s možnosťou vydávania študentských (školských alebo triednych) časopisov. Záväzná pravidlá týkajúce sa správania fyzických a právnických osôb (novinárov, redaktorov, komentátorov, editorov, kameramanov, fotografov, grafikov, blogerov, internetové portály či jednotlivcov), ktorí vydávajú periodickú alebo neperiodickú tlač v printovej alebo digitálnej verzii s ohľadom na etiku novinárskej práce sú tvorivo využiteľné pri ich následnej transformácii žiakom v rámci rôznych aktivizujúcich činností na vyučovacích hodinách i v záujmových krúžkoch.

Práca novinára má byť založená na týchto základných princípoch:

- snaha o presadzovanie hodnoty osobnej slobody, spravodlivosti a slušnosti v spoločnosti,
- nestrannosť, vyváženosť, objektivita, čestnosť, pravdivosť, zodpovednosť a dôsledné overovanie faktov,
- povinnosť dôsledne overiť každú informáciu, ktorú zverejní, a to spravidla aspoň z dvoch od seba navzájom nezávislých zdrojov,
- povinnosť vždy uvádzať zdroj svojich informácií, ak nie sú tieto informácie všeobecne známe, (zdroj sa neuvádza v prípade použitia utajeného alebo dôverného zdroja),
- nezverejňovať žiadne informácie, o ktorých novinár vie, že sú nepravdivé,
- informovať bez skresľovania objektívnej reality a zamlčovania existujúcich faktov a súvislostí),
- nemanipulovať s textovými, obrazovými, zvukovoobrazovými či zvukovými záznamami ani fotografiami (prípustné sú len tie technické úpravy, ktorých cieľom je zlepšiť ich kvalitu, či zrozumiteľnosť), koláže, montáže, rekonštrukcie či ilustračné vizualizácie musia byť jasne označené,
- titulky článkov nesmú byť nepravdivé vo vzťahu k obsahu textu,
- komentáre a názory musia byť jasne označené a odlišené od spravodajstva a faktov,
- inzercia a platené oznamy musia byť jasne označené, v prípade, že ide o komerčný text, článok nemôže vyvolávať dojem, že ide o nezávislé autorské dielo novinára,
- novinár má právo na osobnú integritu, ak sa ocitne v konflikte záujmov, najmä ak pracuje na téme, ktorá sa týka, informuje o tejto skutočnosti svoju redakciu,
- ak novinár zistí, že zverejnil nesprávnu informáciu, je povinný spraviť všetko pre jej bezodkladnú opravu aj bez vyzvania ktorejkoľvek z dotknutých strán,
- novinár nesmie bez súhlasu dotknutej fyzickej osoby zverejňovať informácie, týkajúce sa výlučne jej súkromia, znižovať dobré meno, česť a dôstojnosť dotknutej fyzickej

osoby,

- nesmie podnecovať priamo ani nepriamo akúkoľvek nenávisť, intoleranciu alebo diskrimináciu založenú najmä na rase, svetonázore, náboženskom vyznaní, etnickom pôvode, veku, sociálnom postavení, pohlaví či sexuálnej orientácii,
- musí dodržiavať platné právo, morálne princípy, rešpektovať iné štáty, národy, ich tradície, kultúru náboženstvo alebo iné presvedčenie,
- novinár nepodporuje porušovanie ľudských práv, násilie alebo poškodzovanie životného prostredia,
- novinár používa vždy primerané výrazové prostriedky.
- získava textové, zvukové, zvukovoobrazové a obrazové záznamy a podklady pre články a iné diela tak, aby bolo zrejmé, že je novinár, na nahrávanie telefonického rozhovoru vopred upozorní,
- pristupuje so zvýšenou citlivosťou a zodpovednosťou k osobám, ktoré nemajú skúsenosti s komunikáciou s novinármi, neuvedomujú si dôsledky svojho konania alebo sa ocitli v obzvlášť zložitej životnej situácii,
- novinár nesmie vydávať cudzí text, alebo časť textu, fotografiu či iné dielo alebo záznam za vlastné,
- cenzúra je nezlučiteľná s etickými pravidlami novinárskej práce a zakazuje sa, redigovanie a editovanie textov, zvukových, obrazových alebo zvukovoobrazových záznamom sa nepovažuje za cenzúru.

Neetický žurnalizmus je typ žurnalizmu, kde sa médiá sústreďujú na senzácie a apelujú na spoločnosť hlavne kuriozitami. Vyznačuje sa zjavnou zaujatosťou a skresľovaním správ s cieľom prilákania pozornosti a súčasne za účelom komercie. Bulvárne médiá a weby využívajú lživé a zavádzajúce titulky, ktoré neladia s obsahom, účelové materiály s obchodným alebo škandalizujúcim pozadím, otvorene šíria nepravdy a pod. Internetová žurnalistika a nástup sociálnych sietí zásadne ovplyvnili kritériá kladené na producenta mediálneho obsahu, znížila sa miera sebareflexie a zodpovednosti, cieľom je často len „počet klikov“. Pre správne fungovanie spoločnosti je nevyhnutné, aby v nej existovali čo najnezávislejšie médiá a novinári, ktorí sú schopní vysokej úrovne samoregulácie.

Rôzne webstránky a sociálne siete šíria aj falošné správy – hoaxy – informácie, ktorých cieľom je zakryť pravdu, prekryť fakty alebo vytvoriť situáciu, v ktorej sa všetky tvrdenia začnú stávať rovnako pravdepodobnými, zároveň ich nemožno overiť. Zámerom nie je nevyhnutne pretlačiť jeden pohľad na svet, skôr vytvoriť nedôveru k autoritám, médiám a faktom vo všeobecnosti. Hoaxy pôsobia urgentne, zvyčajne varujú pred nejakým nebezpečenstvom, sú naliehavé, a tiež zväčša obsahujú výzvu, aby sa správa zdieľala ďalej, neuvádzajú zdroje informácií a ak áno, nie sú overené ani dôveryhodné. Hoaxy rozširujú poplašné správy a tým u mnohých vyvolávajú nepokoj, strach, paniku.

Činnosť učiteľa transformujúceho uvedenú problematiku do vyučovania či mimoškolských aktivít, voľba metód a foriem práce by mali smerovať k podnecovaniu žiaka kriticky myslieť, získavať individuálne vedomosti, zručnosti a postoje vlastným bádáním a tvorivosťou. Tvorivý prístup učiteľa je potrebné pretransformovať do tvorivej a kreatívnej činnosti žiakov s prihliadnutím na ich vek, myslenie, skúsenosti, potreby a záujmy. Tento cieľ je vhodné dosahovať najmä konštruktivistickým prístupom k učeniu, poskytnutím priestoru na diskusiu, na konštruktívny dialóg, v ktorom žiaci dokážu rešpektovať komunikačné spoločenské normy, primerane argumentovať a obhájiť si vlastný názor. Zároveň je potrebné rozvíjať praktické zručnosti žiaka (napr.: tvorenie jazykových prejavov, úprava fotografií, tvorba videí, blogov, web stránok, podcastov, grafického dizajnu a pod.). Uplatňovaním netradičných, originálnych nápadov, činností, metód či úloh sa vyučovacie hodiny stávajú pre žiakov

atraktívnymi a z hľadiska získania vedomostí, zručností a návykov efektívnymi.

V. Školský časopis

Jedným z cieľov mediálnej výchovy na školách je založenie a vydávanie študentských novín alebo časopisu. Každé konkrétne číslo je novinársky celok, ktorý sa skladá sa z novinárskych a nenovinárskych prejavov.

Základom každého novinárskeho textu je informácia – spoločensky nástojčivá, závažná, časovo podmienená, šírená technickými prostriedkami masovej komunikácie verejne a pravidelne. Novinárske prejavy môžeme realizovať prostredníctvom spravodajských alebo publicistických žánrov. O tom, akou formou sa stvární informácia, rozhoduje stanovisko novinára k nej, t. j. k aktuálnej udalosti, javu, faktu, myšlienke a pod.

Druhou zložkou novinárskeho celku sú nenovinárske prejavy. Sú to vedecké, populárno-vedecké, umelecké, vzdelávacie, oddychové, zábavné a iné produkty, napr. rôzne poradne, poviedky, básne, romány na pokračovanie, krížovky, hádanky, vtipy, kresby, ilustračné fotografie a koláže a i. Hlavným a najrozšírenejším nenovinárskym prejavom je inzercia a reklama.

Neodmysliteľnou súčasťou školských novín a časopisov sú príspevky, ktoré informujú o aktuálnych udalostiach v škole alebo v jej okolí. Podľa novinovednej literatúry je spravodajstvo súhrn novinárskych prejavov, ktoré vecne, stručne a presne približujú aktuálnu či neznámu udalosť širšej verejnosti. Rozoznávame šesť základných druhov správ: krátke (noticka, fleš, jednosťpec), rozšírené interpretujúca, situačná, komentujúca), úradné (oznámenie, komuniké), referujúce (referát), dialogizované (rozhovor, anketa) a beletrizované (reportáž, fejtón, besednica, esej, glosa, črta). Aby správa splnila svoje poslanie, musí mať určité kritériá: aktuálnosť, (časovú – vtedy je dôležitý časový faktor, kedy sa udalosť stala, alebo spoločenskú – udalosť musí byť spoločensky významná), novosť (to je podmienka, prečo sa správa publikuje), pravdivosť (udalosť musí byť konkrétne a vecne zobrazená), pohotovosť (udalosť neodkladne publikovať, stručnosť (vyjadrovať sa hutne, bez zbytočných slov), zrozumiteľnosť (pokiaľ možno nepoužívať odborné termíny alebo skratky, uplatňovať jednoduchý jazykový štýl). Je potrebné rozhodnúť sa pre určitý postup spracovania správy: chronologický, logický a dynamický.

Funkčnou súčasťou novín a časopisov je dizajn, fenomén, ktorý utvára priaznivé podmienky percepcie tlmočených obsahov a plní aj estetické funkcie. Synchronne teda pôsobí na racionálnu i emocionálnu sféru osobnosti čitateľa, vedie ho k pochopeniu zmyslu a významu komunikovaných obsahov a napomáha orientáciu v nich. Grafika periodík (obrázky, kresby, grafy, rámčeky, rastre) je významným signálom, ktorý môže adresáta oslovit' tak, že si text prečíta, ale môže ho aj odradiť, znechutiť. Úsilie tvorcov dizajnu by malo smerovať k tomu, aby sa vyhli používaniu takých grafických prvkov, ktoré recipienta pri čítaní rušia, odvádzajú jeho pozornosť. Využitie farby na stránkach novín a časopisov musí tiež zodpovedať kritériu funkčnosti. Príveľa farieb vyvoláva zmätok. Zaujímavý býva efekt plynúci z kombinácie čiernobielej a farebnej tlače.

Elektronický rukopis prekračuje rámec rukopisu klasického – nestačí iba dobré ovládanie pravidiel strojopisu, treba poznať základné pravidlá sadzby. K zvýšeniu kvality konečného tlačového produktu prispieva aplikácia relevantných noriem o úprave sadzby. Základný predpis sadzby má obsahovať: – druh a rez písma, – stupeň písma a riadkový preklad (prípadne šírkovú úpravu písma), – šírku (formát) sadzby. K štýlovej jednote grafickej úpravy prispieva využívanie viacerých rezov písma z jednej písmovej rodiny. Rodina má jednotný názov (napr. Times) a obsahuje základné písmo stojaté a vyznačovacie rezy ako napríklad kurzíva (italic), polotučné (semibold) a tučné (bold). Zmenou šírky znakov základného písma sa odvodzujú ďalšie vyznačovacie rezy (zúžené písmo – condensed a rozšírené písmo – extended). Pri sadzbe novín a časopisov je najfrekvencovanejšia hladká sadzba (body text) vyhotovená z jedného druhu, základného rezu a stupňa písma v stanovenej dĺžke riadkov. Aby sa dosiahol optimálny typografický efekt, musíme venovať pozornosť správne nastaveniu

medzislovných a medzipísmenových medzier ako aj deleniu slov. Využiť môžeme sadzbu: bez riedenia, veľmi voľnú, voľnú, normálnu, tesnú, veľmi tesnú. Kritériom voľby základného typu písma je jeho dobrá čitateľnosť. Nefunkčná grafická úprava môže spôsobiť, že čitateľ rezignuje už po prečítaní titulku, podtitulkov, prvého odseku, či jedného článku.

Osobitne starostlivo treba typograficky prepracovať prvú stranu periodika. Tvár titulnej strany by sa v diachrónnom priereze mala vyznačovať značnou dávkou flexibility, aby si čitateľ uvedomil, že má pred sebou nové číslo, ale podstatné koncepčné zmeny prvej strany novín alebo obálky časopisu sa v záujme rýchlej identifikovateľnosti titulu neodporúčajú.

Redakcie majú možnosť využiť výpočtovú techniku rôznych systémov na záznam, spracovanie a redigovanie textov. Minimálne požiadavky na techniku, ktorá by mala byť k dispozícii tvorcom školského časopisu, zahrnujú počítač s nevyhnutným softvérom, laserovú tlačiareň, kopírku, skener, digitálny fotoaparát, pripojenie na internet, využívanie elektronickej pošty a kreovanie webovej verzie časopisu. V redakcii by nemali chýbať jazykovedné príručky – Pravidlá slovenského pravopisu, Krátka gramatika slovenského jazyka, Krátky slovník slovenského jazyka, Štylistika slovenského jazyka, Synonymický slovník slovenčiny, Slovník cudzích slov a pod.

Pri redigovaní a vydávaní školského časopisu si treba ujasniť predstavu o tom, čo, ako, s kým, kde chceme robiť a aké sú na to potrebné finančné prostriedky. Spravidla by vydavateľom mali byť študenti sami, resp. pod záštitou študentskej organizácie, ktorá na škole pracuje. Na druhej strane, najmä z hľadiska gramatickej čistoty textov, je vítaná účasť pedagóga. Mala by sa konštituovať redakčná rada s dostatočným počtom záujemcov o túto činnosť (šéfredaktorom, redaktormi, korektormi alebo jazykovými redaktormi, grafikmi). Je potrebné vyriešiť, aké obsahové zameranie časopis bude mať. V prípade, že sa touto myšlienkou nadchne nedostatočný počet študentov, ľahko by sa mohlo stať, že sa časté písanie odrazí na kvalite textov. Dôležité je vybudovať si tím dopisovateľov a spolupracovníkov, ktorí dokážu na základe plánu redakčnej práce zaplniť každé číslo časopisu. Rozhodovať o tom, čo všetko sa v časopise objaví, by mala redakcia ako celok, o obsahu každého materiálu by sa najprv malo diskutovať. V časopise si preto treba rozdeliť jednotlivé strany podľa tematických okruhov alebo určitých kritérií, na ktorých sa redakcia dohodne. Časopis od svojich prvých krokov by sa mal postupne vyprofilovať do určitej podoby, ktorá by bola pre neho charakteristická.

Po obsahovej stránke by mal časopis odrážať život študentov v rôznych oblastiach, humoristicky ladené texty, súťaže, kvízy, šport na škole, ekológiu, rozhovory so zaujímavými ľuďmi, umelecké prvotiny žiakov, výtvarné umenie, podľa technických možností aj fotografie, kresby a pod. V súčasnosti majú školy počítačové laboratóriá, vyučuje sa informatika a programátorstvo, čo môže minimalizovať technické problémy a finančné náklady s vydávaním časopisu.

Najdôležitejším upútavacím prvkom je názov periodika. Pri uverejňovaní fotografií nemožno zabúdať na presné popisky situácie na snímkach a označenie osôb na obrázkoch. Text aj ilustrácie musia byť vždy v súlade so zásadami estetiky a prehľadnosti. Povinná je tiráž – názov vydavateľa a jeho adresa (meno školy), meno šéfredaktora, mená redaktorov, vedúcich rubriek, grafika a príp. jazykového korektora a dátum uzávierky, dokedy je možné poslať príspevky na uverejnenie v aktuálnom čísle časopisu, čísla telefónu, resp. faxu, mailová adresa, ktorá dovoľuje najoperatívnejšie spojenie s redakciou. Ak sa v publikačnej činnosti dostávame do kontaktu s cudzími článkami, zdrojmi informácií z iných časopisov, novín alebo literatúry, je potrebné uviesť odvolávku na tieto zdroje. Takýto postup si vyžaduje etický kódex novinára.

Motivovať žiakov pre túto mimoškolskú činnosť si vyžaduje značné úsilie učiteľov a schopnosť pretaviť prvotné nadšenie žiakov do ich systematickej a tvorivej práce.

VI. Vplyv nárečia na kultúru prejavu

Jazyk je najspoľahlivejším zrkadlom našej kultúry a meradlom stupňa jej vyspelosti. Jazyková kultúra mladej generácie je negatívne ovplyvnená nielen rozšírením a dlhodobým používaním počítačovej techniky, zmenšením záujmu o krásnu literatúru, ale aj vplyvom dialektu.

Dialekt sa definuje ako územne a funkčne vymedzený štruktúrny jazykový útvar, ktorým spontánne komunikuje autochtónne obyvateľstvo istej oblasti. Prenáša sa ústnou formou z generácie na generáciu. Slovenské dialekty jestvovali približne v takej podobe ako dnes už niekoľko storočí pred vznikom spisovnej slovenčiny. Proces vyformovania spisovného jazyka z nárečí vytvoril systémové predpoklady na lokálny vplyv nárečí na spisovný jazyk, na jeho zvukovú a pravopisnú podobu, najmä v prípade nárečí výrazne odlišných od podoby spisovného jazyka.

Ako každý jazykový útvar, aj nárečie podlieha rôznym zmenám: vedecko-technologický vývin spoločnosti, intenzita kontaktov s okolitými nárečiami, migrácia obyvateľstva, rastúci vplyv spisovného jazyka, to všetko má dosah na jeho podobu.

I keď v súčasnosti zaznamenávame zmenu funkčnej pôsobnosti tradičných dialektov, naďalej ostávajú základnou zložkou spontánnych jazykových prejavov najmä vidieckeho obyvateľstva. Sociolingvistické zistenia uvádzajú častejšie používanie interdialektu, resp. mestského dialektu. Ide o mestský jazyk, resp. mestský dialekt, ktorý sa utvoril kombináciou spisovného jazyka a príslušných nárečí, prípadne aj vplyvom iného jazyka, ak má na danú oblasť vplyv.

Na jednej strane dialekt ustupuje z hovorenej formy komunikácie, na druhej strane výraznejšie preniká do verejných písomných komunikátov (napr. webové stránky, lokálne podniky), teda do prostredia, ktoré bolo primárne vyhradené spisovnej forme jazyka. Motiváciou takéhoto procesu je úsilie o autenticnosť a expresivizáciu prejavu, ale i snaha osloviť referenčnú skupinu hovoriacich, ktorí ovládajú nárečie.

Takéto prejavy často dostávajú priestor najmä v elektronických médiách, ktoré majú nepopierateľný vplyv aj na jazykové vedomie a jazykovú kultúru rozhlasových poslucháčov a televíznych divákov, na vedomie najširšej verejnosti, a teda aj mládeže.

Zemepisné položenie východoslovenských nárečí a ním podmienený kontakt s poľskou, ukrajinskou a maďarskou jazykovou oblasťou a niektoré kolonizačné a migračné faktory spôsobili, že jednotlivé jazykové javy sa vo východoslovenských nárečiach vyvíjali inak ako v stredoslovenských či západoslovenských nárečiach. Zemplínsky dialekt i interdialekt, (ktoré sa vyznačujú o. i. prízvukom na penultime, nedostatkom kvantity, asibilovanými podobami a osobitnou výslovnosťou slabičného l, r.) ovplyvňujú i kultúru prejavu žiakov nášho regiónu, a to vo všetkých zložkách jazyka – zvukovej, gramatickej i slovníkovej.

Na základe zmapovania vplyvu nárečia na pravopis a výslovnosť žiakov našej školy je možné konštatovať, že najviac chýb robia žiaci v kvantite, pravopise i/y a prízvuku. Žiaci, ktorí ovládajú nárečia, bežne ním komunikujú, mali viac chýb determinovaných nárečím, ako žiaci, ktorí sú v menšom kontakte s nárečím. Uvedené chyby sú však podmienené aj kvalitou vedomostí žiakov zo slovenského jazyka.

Chyby v kvantite súvisia s fonematickým pravopisným princípom a zaznamenávaním jednej fonémy jednou grafémou a sú determinované charakterom krátkeho zemplínskeho nárečia.

Chyby v i/y sú zastrešené dvoma pravopisnými princípmi: gramatickým a etymologickým princípom. Determináciu týchto chýb nárečím predpokladáme v dôsledku odlišného nárečového tvaru v porovnaní so spisovným, v ktorom podľa etymologického a gramatického pravopisného princípu existuje jedna fonéma i/i a dve grafémy i/i, y/y.

Chyby ovplyvnené pôsobením nárečia na kultúru písomného a v konečnom dôsledku i ústneho prejavu) je možné eliminovať u žiakov prostredníctvom fonetických cvičení, precvičovaním sluchovej pamäte žiakov, čo umožní presné sluchové rozlišovanie spisovných zvukov a ich grafické fixovanie bez chýb v kvantite, sluchových diktátov, precvičovaním a rozvíjaním zrakovej pamäte, uplatnením

systemu pravopisných cvičení, chyby v i/y podľa etymologického pravopisného princípu je možné odstraňovať prostredníctvom cvičení na odpisovanie, dopĺňacích cvičení, prostredníctvom komentovaného písania, t. j. hlasného odôvodňovania pravopisných javov, pravopisným výcvikom s využitím Pravidiel slovenského pravopisu, Krátkeho slovníka slovenského jazyka, Etymologického slovníka a pod.

Pri odstraňovaní nedostatkov spôsobených vplyvom nárečia je vhodné uplatňovať úlohy a cvičenia, ktorými môžu žiaci kultivovať reč:

- spontánne, neuvedomovane – v dôsledku tlaku okamžitej potreby a individuálnych rečových predpokladov účastníka komunikácie,
- uvedomovane, usmerňovane – poznaním a vplyvom teórie. Uvedomovaný spôsob kultivovania reči sa opiera aj o poznanie zmyslu kultivovania a jeho podmienok.

Obidva spôsoby kultivovania reči účinkujú v tom istom priestore praktického používania jazyka.

Cieľovým stavom jazykovej výchovy by malo byť tvorivé používanie spisovného jazyka v zhode s platnými jazykovými normami. Vysoká jazyková kultúra, kultivovaný ústny i písomný prejav bez nánosov dialektu by mali byť pre každého učiteľa samozrejmosťou. I keď sa práca s písomným i hovoreným prejavom so zameraním na elimináciu chýb ovplyvnených nárečím sústreďuje najmä do hodín slovenského jazyka, je nevyhnutné na všetkých vyučovacích predmetoch dôsledne upozorňovať žiakov na dodržiavanie pravidiel orfografie a ortoepie spisovnej slovenčiny.

VII. Povedz mi, čo čítaš

Človek sa nerodí s averziou k čítaniu, deťom sa od malička páčia knihy, všade si ich nosia so sebou, pozerajú si obrázky v nich, vyžadujú ich čítanie. Je teda nevyhnutné zamyslieť sa nad tým, čo robí v neskoršom veku pre niektorých žiakov z kníh nepriateľov. I keď je možné hľadať dôvody už v rannom školskom veku a môžu súvisieť napríklad s ťažkosťami s čítaním knihy pre jej vzhlad (lesklý papier odrážajúci svetlo spôsobujúci bolesť očí alebo hlavy), s nerovnakým tempom čítania jednotlivých žiakov a nútením učiteľa, aby čítali rýchlo, následkom čoho je nepochopenie textu a nenadobudnutie schopnosti čítania s porozumením, s pocitom hanby pred spolužiakmi pri čítaní nahlas pri vedomí, že im čítanie nejde, s nezaujímavosťou čítaného textu, zlým ohodnotením žiaka za čítanie a pod., je potrebné sledovať, nachádzať a analyzovať príčiny neustále klesajúceho záujmu o čítanie žiakov všetkých vekových kategórií a hľadať účinné metódy na zastavenie tohto negatívneho trendu.

Podľa výsledkov výskumov klesá záujem žiakov o čítanie plynule s vekom, žiaci nečítajú knihy pre potešenie, ale preto, že musia. Podstatným faktorom, ako prilákať žiaka k čítaniu kníh, je motivácia. Jednorazovú i stabilnú motiváciu žiakov k čítaniu môže ovplyvniť do značnej miery učiteľ, pri formovaní vnútornej motivácie čítať však musia učiteľovi pomôcť rodičia. To, či žiak bude alebo nebude dobrým čitateľom, súvisí hlavne s výchovou v rodine a s jej postojom k problematike čítania. Rozdiel medzi žiakom, ktorý má vysokú motiváciu čítať a číta veľa a žiakom, ktorý nečíta, je markantný nielen v slovnej zásobe, v štylistike viet, v pravopise, ale i v celkovom školskom výkone a pohľade na svet. Čítanie pozitívne vplýva na rozvoj abstraktného myslenia, emocionality, estetického cítenia. Ak žiak podľahne kúzlu médií (televízia, internet), kde sa realizuje všetko rýchlo, ťažko nachádza cestu k trpezlivému a sústredenému čítaniu. Strata záujmu o čítanie sa prejavuje v zhoršení čitateľských kompetencií, poklese čitateľskej gramotnosti, schopnosti práce s textom a spracovania a efektívneho využitia informácií.

Znovuvybudovanie alebo vytvorenie čitateľského návyku je možné, vyžaduje však pedagogické majstrovstvo učiteľa, uplatňovanie inovatívnych metód, výber vhodných čítankových textov a odporúčanie hodnotných a pre žiakov zaujímavých knižných titulov. Je potrebné zváženie výberu

textov na analýzu, interpretáciu a následnú diskusiu v triedach tak, aby boli témou čo najbližšie súčasnému žiakovi, ktorého mentalita, záujmy, životná filozofia sú odlišné od tých, ktoré mala predchádzajúca generácia.

Pre dosiahnutie atraktivity čítania je potrebné vytvoriť na vyučovacej hodine také podmienky, aby žiaci mohli diskutovať o prečítaných knihách a ponúkať im také činnosti a aktivity, ktoré ich presvedčia o tom, že práca s knihou môže byť zaujímavá, napr.:

- napíšte list hlavnej postave,
- napíšte list autorovi,
- predstavte si, že ste hlavná postava, zapíšte pocity hlavnej postavy do denníka,
- vymyslíte iný záver a nadpis,
- vymyslíte novú kapitolu do knihy,
- porozprávajte, ktorou postavou z knihy by si chcel byť a prečo,
- pripravte si otázky na rozhovor so spisovateľom o prečítanej knihe,
- pripravte reklamu o prečítanej knihe,
- pripravte reklamný plagát na predaj knihy,
- pripravte pantomímu, v ktorej znázorníte úsek z deja,
- pripravte dramatizáciu, v ktorej znázorníte udalosť z deja,
- nakreslite vlastný návrh obálky na knihu,
- nakreslite ilustráciu do knihy a pod.

Učiteľ má mnohé ďalšie možnosti ako posilniť vzťah žiakov k čítaniu, vytvoriť u nich návyk siahnuť po knihe, nájsť si na čítanie čas, napr. výzvou k týmto aktivitám:

- stanovte si počet kníh podľa vlastného výberu, ktoré prečítate za školský rok,
- napíšte recenziu prečítanej knihy na sociálne siete,
- porozprávajte spolužiakom o poslednom prečítanom diele,
- pripravte otázky na literárny kvíz,
- porozprávajte o svojich dojmach po prečítaní knihy a jej filmovom spracovaní,
- dajte spolužiakom tip na dobrú knihu na víkend,
- ponúknite spolužiakovi knihu na prázdniny a pod.

Motiváciou, ako formovať u žiakov čitateľské návyky, je aj vytvorenie čitateľského kútika – vhodného kultivovaného priestoru pre čitateľov, kam môžu ísť mimo vyučovania v rámci školy, kde je možnosť čítať vlastnú, aj požičať si zaujímavú knihu získanú darom, sponzorstvom a pod. Môže to byť trieda vhodne zariadená rôznym nábytkom (poličky, kreslá a pod.), miesto na chodbe školy alebo v nejakom menej frekventovanom priestore.

Celková atmosféra v triede, škole, množstvo pomôcok a podnetné úlohy pomáhajú vytvárať pozitívnu atmosféru na čítanie, diskusie o knihách, besedy, projekty, prípadne iné aktivity, ktoré organizujú učitelia na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti. Ozvláštnením môže byť práca s knihou v inom prostredí ako je škola (knížnica, literárne múzeum, rodný dom alebo múzeum spisovateľa, knižný veľtrh a pod.) a sprostredkovanie poznatkov inými expedientmi ako je učiteľ (spisovateľ, pracovník knižnice alebo múzea, literárny vedec a pod.). V prostredí, ktoré je otvorené čitateľovi, sa z čítania stáva výnimočnosť, ktorá prináša nielen informácie, zábavu, ale i istý spôsob sebaaprezentovania a sebayjadrenia. Pri vzájomnej interakcii si žiaci uvedomujú, aký dopad a platnosť majú ich postoje a názory.

Podnetné prostredie doma i v škole je kľúčom ku úspechom v oblasti zvyšovania čitateľskej gramotnosti. Pokiaľ žiak bude cítiť podporu a záujem o knihy zo všetkých prostredí, v ktorých sa pohybuje, príjme čítanie ako prirodzenú súčasť svojho života a vzdelávania.

VIII. Matematické úlohy a čítanie s porozumením

Čitateľská kompetencia žiakov je primárnou a zároveň aj kľúčovou požiadavkou, ktorá má byť rozvíjaná a implementovaná do praxe prostredníctvom školských vzdelávacích programov. Čítanie s porozumením sa však nesprávne obmedzuje iba na predmet slovenský jazyk a literatúra, poprípade na vyučovanie cudzích jazykov, z čoho pramení množstvo nedostatkov u žiakov práve v tejto oblasti. Vzhľadom na to, že čitateľská kompetencia môže byť podporovaná na rôznych typoch textov, je potrebné, aby sa rozvíjaniu tejto kompetencie u žiakov venovala pozornosť aj prostredníctvom ďalších predmetov, a to nielen humanitne orientovaných, ale i v predmetoch, ktoré sú zamerané na prírodné vedy.

Schopnosť žiaka čítať s porozumením je nevyhnutná aj v matematike, kde sa žiaci stretávajú so súvislými i nesúvislými textami. Úloha, ktorú učiteľ k danému textu vytvára, musí byť operacionalizovaná, to znamená, že činnosť, ktorú má žiak vykonať na základe znenia danej úlohy musí byť preukázateľná. Tento prvok sa dosiahne prostredníctvom použitia takzvaných aktívnych, príkazových slovík zameraných na činnosť žiaka so zacielením na:

1. **Vedomosti:** povedzte, vymenujte, kto, kde, kedy, ktorý, ako nazývame, čo si pamätáte, čo vyjadruje ..., nájdite, napíšte, zopakujte, pomenujte, uveďte, čo viete, vyberte, priradte, popíšte, reprodukuje, definujte.
2. **Pochopenie:** vysvetlite, povedzte vlastnými slovami, určite, opíšte, ako sa vás to týka, dajte do vzťahu, s čím to súvisí, interpretujte, zdôvodnite, objasnite, skontrolujte, opravte.
3. **Aplikácia:** aplikujte, použite, demonštrujte, zostavte, vyriešte problém, vyberte, rozčleňte, rozdeľte, vysvetlite, dokumentujte.
4. **Analýza:** určite ... podstatné znaky ..., uveďte podrobnosti, špecifikujte, vymenujte časti celku, prirovnajte, porovnajte, rozlíšte medzi, ako, vysvetlite (odôvodnite) prečo, aké sú príčiny, aké sú dôsledky, ako by ste začali, aké sú kroky postupu, upravte, vymenujte problémy.
5. **Syntéza:** zhrňte, zovšeobecnite, dokážte, usporiadajte, utriedte, navrhните, formulujte, zostrojte, vysvetlite dôvody, navrhните, koľko hypotéz môžete vytvoriť, zložte, rozvíjajte, utvorte nové, vymyslite niečo nové, určite alternatívu.
6. **Evalúcia** (hodnotenie, hodnotiace posudzovanie): posúďte, vyhodnoťte (zhodnoťte), uveďte argumenty pre a proti, podrobte kritike, ktoré sú dobré a zlé, ktoré sa vám páči, zhodnoťte výsledok (dôsledky), uveďte výhody a nevýhody, diskutujte, oponujte, ilustrujte, podporte, obhajujte. (B. S. Bloom, 1956)

Výsledkom aktívnej činnosti žiaka je určitý konkrétny produkt, ktorý je merateľný, kontrolovateľný, napomáha spätnej väzbe. Aktívne slovesá pritom môžu zabezpečiť činnosti žiakov z viacerých rovin.

Na základe skúseností s tvorbou a použitím testových položiek sa pre úlohy súvisiace s kompetenciami na reprodukčnej úrovni a úrovni prepojenia považujú za najvhodnejšie otázky s výberom odpovede (z ponúknutých možností), prípadne krátkou, uzavretou odpoveďou (doplnenie čísla). Otázky s voľnou tvorbou odpovede vyžadujú od žiaka kognitívne aktivity vyššieho stupňa. Tieto otázky často vyžadujú zápis jednotlivých krokov postupu vedúceho k riešeniu a umožňujú hodnotiť aj čiastočne správnu odpoveď.

Dizajn úloh má byť jednotný. Každá z úloh sa má skladať z podnetu, ktorý žiakov uvádza do problematiky, ktorú budú riešiť. Takýmto podnetom môže byť krátky text, ale aj obrázok, tabuľka

alebo graf. Za podnetom nasleduje niekoľko otázok, ktoré sú navzájom nezávislé a tak sú aj hodnotené. Úlohy tohto formátu dávajú žiakom možnosť zžiť sa s kontextom alebo problémom tým, že zodpovedajú rad otázok so vzrastajúcou náročnosťou. Je vhodné radiť otázky s výberom odpovede alebo s krátkou, uzavretou odpoveďou, úlohy s otvorenou odpoveďou. Jednou z príčin použitia spoločného podnetu je aj to, že umožňuje navrhnúť realistické úlohy, ktoré odzrkadľujú zložitú situáciu reálneho života. Ďalšou je efektívne využitie času určeného na testovanie, pretože sa znižuje čas potrebný na zoznámenie sa žiaka s danou problematikou.

Výkonnosť žiakov pri riešení jednotlivých matematických úloh môžu negatívne ovplyvniť (okrem mentálnej nevyrovnanosti žiakov – tréma, únava, stres) aj nejednoznačne zadávané úlohy, napríklad: nelogické distraktory, nápovedné signály pri riešení úlohy, cudzie slová, ktorým žiaci nerozumejú, nejasné formulovanie úloh, úlohy s dvojitým možným riešením, a pod.

Niektoré chyby môžu vyplývať aj z nevhodnej formálnej úpravy textu, napr.: príliš dlhý a zhustený text, riadkovanie, nevhodný typ písma, nedostatočná veľkosť písma, príliš dlhé znenie úlohy, nezvýraznenie záporne položených úloh, nevyznačenie priestoru na zápis odpovede a pod.

Matematická gramotnosť úzko korešponduje s čitateľskou gramotnosťou, schopnosťou porozumieť súvislému i nesúvislému textu. Pri výskume a hodnotení matematických kompetencií sa uplatňuje nasledovná taxonómia:

1. **reprodukcia** – opakovanie naučeného materiálu, vykonávanie rutinných výpočtov a procedúr, riešenie rutinných problémov,
2. **prepojenie** – úlohy vyžadujúce túto úroveň kompetencie obsahujú známe aj neznáme prvky, prepojenie rôznych oblastí matematiky, prácu s navzájom rôznymi prezentáciami daného problému, od žiaka sa vyžaduje schopnosť modelovania a spojenia viacerých známych metód,
3. **reflexia** – uvažovanie o procesoch vedúcich k vyriešeniu, ich hľadanie, originálne spojenie, plánovanie stratégie, ide o rozvinuté uvažovanie, argumentáciu, zovšeobecňovanie, spájanie viacerých zložitejších metód, náhľad do problému.

Zistenia zo štatistických meraní výsledkov externej časti maturitnej skúšky z matematiky, ktorej hlavným účelom je overiť vedomosti a schopnosti žiaka končiaceho stredný stupeň vzdelávania, potvrdzujú, že veľmi nízku úspešnosť dosahujú žiaci pri výpočtovo jednoduchších úlohách z reálneho života zameraných na správne prečítania a pochopenie textu. Správne interpretovanie zadania, jeho matematizácia a objavenie údajov potrebných k riešeniu úlohy sú pretrvávajúcim problémom. Rovnako neuspokojivé výsledky dosiahli aj celkovo úspešní aj menej úspešní žiaci. S najnižšou úspešnosťou žiaci riešili príklady z geometrie, vyžadujúce objavenie stratégie riešenia alebo vyčítaní informácií z nákresov. Napriek tomu, že to boli pomerne typické príklady z hodín matematiky, žiaci mali problém ich úspešne zvládnuť. Nízku úspešnosť dosiahli aj príklady z analytickej geometrie.

Z uvedeného vyplýva potreba neustáleho rozvoja čitateľskej gramotnosti na matematike, rovnako ako na všetkých ďalších vyučovacích predmetoch v nadväznosti na špecifiká daného predmetu, a to najmä posilňovanie schopnosti čítania s porozumením súvislých i nesúvislých textov ako kľúčového východiska pre získavanie a aplikáciu poznatkov v jednotlivých vedných odboroch.

IX. Čítanie s porozumením pri riešení testových úloh EČ MS

Jedným z faktorov vplývajúcim na úspešnosť žiakov v EČ MS je stres ako záťažová situácia, ktorá si vyžaduje vyvinutie zvýšenej aktivity, keď žiakom nestačia predchádzajúce schémy myslenia, konania a správania, ale túto schému musia v záťažovej situácii pretvoriť - zvládnuť, tolerovať alebo redukovať požiadavky, ktoré zaťažujú, či dokonca prevyšujú jeho psychické zdroje. Všeobecne sa

stres vníma ako negatívny faktor. Za istých okolností môže mať stres aj motivačný vplyv, napr. zvýšenie aktivity.

Znížiť negatívny účinok stresu môže pomôcť predchádzajúca príprava žiakov, napr. diskusia so školským psychológom, nácvik antistresových, najmä dychových cvičení, inventarizácia svojich vedomostí, ujasnenie si času potrebného na prípravu, nájdenie správneho pomeru medzi podielom času venovanému štúdiu a oddychu a pod.

K základným stratégiám zvládania stresu, ktoré je potrebné žiakom počas štúdia priblížiť, patria:

- *Aktívne stratégie zvládania* – podstatou je, aby sme žiaka učili premýšľať o tom, čo sa stalo, ako možno záležitosť riešiť, učili ho hľadať nové prístupy k zvládnutiu problémov tak, aby žiak nerezignoval, na situáciu nazeral optimisticky s tým, že sa dá zvládnuť.
- *Stratégie hľadania podpory* – žiak má hľadať u niekoho podporu. Zmyslom stratégie je, aby žiak nerezignoval, ale hľadal pomoc. Tá môže byť odborná, napr. pomoc pri učení, ale aj emocionálna, napr. povzbudenie.
- *Stratégie rozptýlenia* – sú zamerané na to, aby žiak zabudol na stresujúcu situáciu, preorientoval sa na istý čas na niečo iné.
- *Únikové stratégie* – je to navodenie odstupe od problému, ku ktorému sa žiak vráti neskôr.

Stres ako jeden z faktorov ovplyvňujúcich úspešnosť žiakov pri riešení testových úloh možno eliminovať v priebehu výchovno-vzdelávacieho procesu navodzovaním záťažových situácií a vytváraním návyku žiakov i na riešenie úloh zameraných na čítanie s porozumením uplatňovaním adekvátnych metód. Dôležité je nastaviť testové položky tak, aby pokrývali i sféru apercepcie textu a nielen pasívne čítanie či predchádzajúce vedomosti v téme, v ktorej je testový text štylizovaný.

V súlade s cieľovými požiadavkami na maturanta v cieľovej kompetencii čítania s porozumením má žiak vedieť:

- samostatne vnímať všetky problémy nastolené akýmkoľvek vecným a umeleckým textom identifikovať chyby a protirečenie, ktoré sa v texte nachádzajú – ovládať metódu kritického čítania,
- v akomkoľvek primeranom vecnom a umeleckom texte vyhľadať všetky implicitne vyjadrené informácie a samostatne ich správne spojiť do komplexnej informácie,
- na lepšie porozumenie textu samostatne a aktívne využívať široký repertoár kontextových súvislostí,
- využívať jednoduché myšlienkové operácie, reprodukcia, porozumenie, priradovanie, zoradovanie, triedenie, porovnávanie, jednoduchá aplikácia,
- využívať zložitejšie myšlienkové operácie: analýza, syntéza, dedukcia, vysvetľovanie, hodnotenie, dokazovanie, overovanie,
- uplatňovať tvorivý prístup: tvorba hypotézy, zložitejšia aplikácia, riešenie problémových situácií, objavovanie nových myšlienok a vzťahov.

Externá časť maturitnej skúšky zo slovenského jazyka a literatúry preveruje pomocou produktívnych kontextualizovaných úloh, ako žiak zvládol rozsah učiva predpísaný cieľovými požiadavkami na

vedomosti a zručnosti absolventa strednej školy, schopnosť žiaka čítať rôzne typy textov s porozumením a pracovať s textom. Test obsahuje východiskové texty rôznej dĺžky, ku každému autentickému, prípadne upravenému textu sa viaže súbor otázok s alternatívnou možnosťou odpovede a otvorené, doplnňovacie otázky, ktoré vyžadujú krátku odpoveď. Texty spadajú do rámca žiakových skúseností, obsahujú literárne ukážky, citácie, všeobecné témy, s ktorými sa žiaci stretávajú v každodennom živote a vyhovujú rozsahu vedomostí a skúseností žiakov. V teste sa overujú vedomosti a zručnosti zamerané na celkové porozumenie textu, osvojenie si literatúry, teórie literatúry, literárnej histórie, fonetiky, ortografie, morfológie, lexikológie, syntaxe, štylistiky a komunikácie v rozsahu cieľových požiadaviek na vedomosti a zručnosti maturantov zo SJL. Testové úlohy sú viazané na kontext, vychádzajú z publicistických textov, náučných textov, z textov zo slovenskej a zo svetovej umeleckej literatúry. V rámci umeleckých textov sú zastúpené všetky literárne druhy.

Výsledky testových úloh zameraných na oblasť čítania s porozumením sú pozitívne. Žiaci preukázali kompetenciu vytvoriť logický úsudok z informácií, ktoré sú v texte explicitne vyjadrené. Úlohy vyžadujúce spracovanie implicitných informácií na základe medzitextového prepojenia a dedukcie boli riešené s nižšou priemernou úspešnosťou. Menej zvládanými sa javia tie úlohy, pri ktorých ide o pozorné čítanie, resp. o dlhší či nesúvislý, prípadne odborný text. Pre žiakov je náročné, ak je potrebné k textu sa opakovanne vrátiť, keďže tempo čítania je celkovo pomalšie. S čítaním s porozumením veľmi často súvisí aj komplexné pochopenie úlohy, keď žiaci nepozorne alebo povrchno čítajú zadanie úlohy a následne napr. hľadajú správne riešenie v nesprávnom odseku či riadku, vypisujú slovo namiesto slovesa či vetný sklad namiesto vetného člena. Práve šikovní a inak v škole úspešní žiaci mávajú problém s jednoduchými úlohami na čítanie s porozumením, za ktorými zbytočne hľadajú chyták a následne u nich často dochádza k nadinterpretácii textu, alebo naopak, úlohu či jej zadanie podcenia, nedočítajú do konca, prípadne si ani neprezerú všetky možnosti odpovedí, ktoré sa často odlišujú iba minimálne. Tento jav môže súvisieť aj so zvykom či skúsenosťou žiakov napísať písomné práce v rýchлом tempe a medzi prvými ich odovzdať.

V školskom roku 2021-2022 Z hľadiska obsahu testu boli žiaci najúspešnejší v úlohách, v ktorých používali zručnosť čítanie s porozumením, gymnazisti dosiahli v tejto oblasti úspešnosť 80,1 % a žiaci stredných odborných škôl 63,7 %.

V oblasti čítania s porozumením v externej časti maturitnej skúšky z *cudzích jazykoch* sú najčastejšie uplatňovaným typom otázok otázky s možnosťami odpovedí. Alternatívou je tzv. technika vetej verifikácie, fungujúca na podobnom princípe ako klasický typ otázok pravda/nepavda, avšak namiesto určovania (ne)pravdy sú testovaní vyzvaní uviesť, či konkrétna veta ponúka informácie z úryvku. Výhoda tejto metódy spočíva v skutočnosti, že upriamuje pozornosť na uchopenie informácií z úryvku bez rizika znevýhodnenia jedincov s vyjadrovacím deficitom.

Ukázalo sa, že žiaci sa kontinuálne zlepšujú, najviac úspešní boli v úlohách na identifikovanie základných informácií, určenie správnosti a nesprávnosti výrokov a vo vyhľadávaní špecifických informácií v texte. Žiaci najvyššiu úspešnosť dosahujú pri riešení prirad'ovacieho typu úloh, hoci je to produktívny, teda náročnejší typ, a dobrú úspešnosť dosahovali aj v úlohách zameraných na vyhľadávanie špecifických informácií. Najväčšie problémy majú s prirad'ovaním viet do kontextu, kde musia okrem využitia lexikálnych a gramatických vedomostí zapojiť aj vyššie myšlienkové operácie. Ako problematické sa ukázali aj úlohy zamerané na selektívne a detailné porozumenie textu.

V anglickom jazyku boli v školskom roku 2021-2022 najlepšie výsledky práve v úlohách zameraných na čítanie s porozumením, a to na úrovni B1 (64,0 %) a na úrovni C1 (68,0 %), v nemeckom jazyku dosiahli v tejto oblasti najnižšiu úspešnosť na úrovni B1 (33,8 %) a na úrovni B2 (64,0 %), na úrovni C1 dosiahli v časti čítanie s porozumením najlepšie výsledky (63,7 %).

Porovnanie uvedených dosiahnutých výsledkov EČ MS v úlohách zameraných na čítanie s porozumením s výsledkami z predchádzajúcich rokov je ukazovateľom stúpajúcej úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov stredných škôl. K dôležitým faktorom, ktoré majú vplyv na zlepšenie výsledkov žiakov v čitateľskej gramotnosti, patrí nesporne tvorivý učiteľ, ktorý získava nové kompetencie a

implementuje do výchovno-vzdelávacieho procesu inovačné a aktivizačné metódy, formy a stratégie.

X. Evalvácia

Práca pedagogického Klubu čitateľskej gramotnosti s cieľom zvýšiť inkluzívnosť a rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšiť výsledky a kompetencie žiakov sa sústredila na rozvoj zručnosti v čitateľskej gramotnosti ako spôsobilosti nadpredmetového charakteru, súčasťou vzdelávania objavujúcej sa v rámci jednotlivých predmetov, ale aj mimoškolských aktivít. Členská základňa pedagogického klubu tvorená učiteľmi predmetov vzdelávacích oblastí Jazyk a komunikácia, Človek a hodnoty, Človek a spoločnosť, Matematika a práca s informáciami, Zdravie a pohyb, ktorí zároveň viedli záujmové krúžky a realizovali ďalšie rôzne voľnočasové aktivity pre žiakov, umožňovala komplexný pohľad na analýzu danej problematiky a komparáciu skúseností a dosiahnutých výsledkov.

Jednotlivé zasadnutia poskytli široký priestor na rozšírenie teoretických i praktických odborných, didaktických a metodických poznatkov a rozšírenie kompetencií pedagógov v oblasti metód a foriem testovania čitateľskej gramotnosti, motivácie zvyšovania úrovne čitateľskej gramotnosti, techník rozvoja čítania s porozumením, práce so súvislým i nesúvislým textom, umeleckým, odborným a cudzojazyčným textom, čítania s porozumením lyrických, epických a dramatických textov, metód obohacovania slovnej zásoby žiakov, práce so slovníkmi, využívania zdrojov informácií, štylizácie odborných textov i tvorivého písania. Analyzovaná bola problematika rýchleho čítania, chýb žiakov pri čítaní s porozumením, špecifik jazyka vo verejnej a súkromnej komunikácii, využívania piktogramov, emotikonov, textových skratiek, efektívnej, devalvujúcej komunikácie a komunikačných zlozvykov, vplyvu nárečia na kultúru prejavu žiakov. Predmetom diskusií boli inovačné, aktivizačné a zážitkové metódy práce so žiakmi na vyučovacích hodinách i v záujmových útvaroch, tvorivých dielňach, v príprave na predmetové olympiády. Osobitná pozornosť bola venovaná mediálnej výchove so zacielením na motiváciu žiakov k vydávaniu študentského časopisu a problematike čítania s porozumením v matematike a pri riešení testových úloh EČ MS.

Členovia KČG zostavovali diagnostické testy na zistenie úrovne čitateľskej gramotnosti, pracovné listy, prípravy na vyučovacie hodiny so začlenením inovatívnych a efektívnych metód a foriem didaktickej transformácie obsahu a implementovali získané poznatky do výchovno-vzdelávacej práce i mimoškolských aktivít. Diskusie boli zamerané na výmenu skúsenosti z vyučovacej činnosti, monitorovanie a porovnávanie dosiahnutých výsledkov žiakov po aplikovaní tradičných a inovatívnych metód. Analýza, komparácia a záverečné vyhodnotenie dosiahnutých výsledkov žiakov svedčia o ich zlepšení sa v kompetenciách a zručnostiach:

- Identifikovať informácie uvedené v texte explicitne.
- Vyvodit' z textu informácie, ktoré v ňom nie sú priamo uvedené, ale z neho vyplývajú, teda porozumenie vyžaduje uvažovanie, analýzu, porovnávanie, vyvodzovanie, jednoduchú aplikáciu, pričom táto schopnosť súvisí so subjektívnym charakterom porozumenia.
- Interpretovať text a integrovať informácie z neho s predchádzajúcimi poznatkami a skúsenosťami.
- Hodnotiť text z hľadiska obsahu.
- Hodnotiť text z hľadiska formy, jazykových prostriedkov, útvaru/žánru, štýlu a pod.
- Aplikovať jednotlivé zručnosti na vecný alebo umelecký text.
- Vytvoriť vlastný text na základe dodržania stanoveného žánru.

- Ústne prezentovať vlastný text.
- Používať jazykové slovníky a korigovať podľa nich vlastné texty.
- Vyhľadávať, spracúvať a používať informácie z literárnych prameňov.

Rozvinuli sa aj komunikatívne kompetencie žiakov, ich jazyková kultúra, čitateľské schopnosti a zručnosti, návyky, záujmy, postoje a motivácia k čítaniu.

Relevantným prínosom tohto projektu z hľadiska pedagógov je:

- poznanie a uplatňovanie širokej škály metód a foriem monitorovania,
- rozšírenie poznatkov o inovatívnych, motivačných, aktivizačných, zážitkových, metódach, formách a stratégiách rozvoja čitateľskej gramotnosti žiakov,
- efektívne aplikovanie poznatkov v školskej praxi,
- upevnenie zručností používania moderných technológií,
- posilnenie medzipredmetových vzťahov,
- rozvoj osobného a profesijného rastu jednotlivcov,
- zlepšenie tímovej práce.

Úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov zahŕňa množstvo faktorov, ktoré majú na ňu vplyv, odzrkadľuje postoj spoločnosti k vzdelaniu, vzdelávaciu politiku, kvalitu vzdelávacieho prostredia a v neposlednom rade kvalifikovanosť a tvorivosť učiteľov.

Použitá literatúra:

File:///C:/Users/User/Desktop/vydavame-skolsky-casopis.pdf

<https://amikamoda.ru/sk/publicisticheskii-stil-ego-zhanry-i-yazykovye-osobnosti-stilevaya-polifoniya.html>

https://www.researchgate.net/publication/358285198_Investigativna_zurnalistika_vo_vysielani_verejnopravných_medii_na_Slovensku

Bulvárna tlač. In: Valček, Peter. Slovník teórie médií A – Ž. 1. vyd. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2011. 352 s. ISBN 978-80-8119-042-1. S. 54.

https://www.nucem.sk/dl/5289/Tlac_sprava%20Maturita_2022_31_05_2022_FINAL.pdf

Záver:**Zhrnutia a odporúčania pre činnosť pedagogických zamestnancov**

Čitateľskú gramotnosť už v súčasnej dobe nechápeme ako zručnosť, ktorú si žiaci osvoja počas prvých rokov školskej dochádzky, ale ako porozumenie a používanie písaných textov a uvažovanie o nich pri dosahovaní osobných cieľov, rozvíjaní vlastných vedomostí a schopností, ako neustále sa rozvíjajúci súbor vedomostí, zručností a stratégií, ktoré si jednotlivec v interakcii so spoločnosťou rozvíja v rôznych situáciách. Rozvíjanie a zdokonaľovanie čitateľskej gramotnosti u žiakov je nutné považovať za interdisciplinárnu tému, pri ktorej je potrebná súčinnosť pedagógov všetkých vzdelávacích oblastí.

Prácu s textom, a to na všetkých úrovniach poznávacích funkcií, s dôrazom na kritické a tvorivé čítanie je nevyhnutné zdokonaľovať na všetkých vyučovacích predmetoch, odporúčame preto výmenu skúseností a vytvorených metodických materiálov medzi členmi KČG a ostatnými pedagógmi školy s cieľom rozšírenia poznatkov o inovatívnych, motivačných, aktivizačných, zážitkových metódach, formách a stratégiách rozvoja čitateľskej gramotnosti žiakov a ich efektívne aplikovanie v školskej praxi.

11. Vypracoval (meno, priezvisko)	PhDr. Ľ. Zuščinová
12. Dátum	20. 06. 2022
13. Podpis	
14. Schválil (meno, priezvisko)	Ing. M. Rabatinová
15. Dátum	20. 06. 2022
16. Podpis	